COLECCIÓN

XYZ

HIN’OHYAJ TA ATÄNNHATSAJ

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad
Argentina

COLECCIÓN

XYZ

HIN'OHYAJ TA ATÄNNHATSAJ





Para la traducción a lenguas originarias de los materiales de la Editorial Mingeneros se respetaron los criterios acordados por lxs traductorxs y sus comunidades respecto del uso de determinadas palabras en idioma español para facilitar la comprensión del texto.

Tä Editorial Mingeneros iwaklhat n'ochumetcha na tä ihi wichí lhämtes ikalelhät tä iwo haya m'ak tä n'olhayenhay tä tach'ote n'olesaynek na itshupyene tä chik iche n'olhämtes tä lhamil itihi t'at ahätäy lhämtes häpta iwatläk akalelhäj m'ak tä yäme.

Autoridades nacionales

Presidente de la Nación
Dr. Alberto Ángel Fernández

Vicepresidenta de la Nación
Dra. Cristina Fernández de Kirchner

Jefe de Gabinete de Ministrxs de la Nación
Lic. Santiago Andrés Cafiero

Ministra de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación
Ab. Elizabeth Gómez Alcorta

Secretaria de Políticas contra la Violencia por Razones de Género
Dra. Josefina Kelly Neila

Subsecretaria de Abordaje Integral de las Violencias por Razones de Género
Prof. Laurana Malacalza

Directora Nacional de Políticas de Prevención de las Violencias por Razones de Género
Lic. María del Valle Aguilar

Directora de Programas Integrales de Prevención
Lic. Cecilia Maloberti Casellini

N’otitshay

M'ek ta tamenej ta iche Ministerio de la Mujeres, Genero y Diversidad de la Nación häp ta niyat nichulhejo m'ek ta lhamil tumey ta newache ta tälhejlä atsinhahyaj wet ta w'enhahiche wet m'ek ta niyatey ta ihi ifwalana Gobierno Nacional iwolaw'etesa n'on'ohyajay ta iche.

M'ek ta nilhokej n'amil nathayhlä häpe t'at m'ek ta latayhfwa m'ek ta is alhoho ta iwatläk iche ta häpe m'ek ta iwawlhatchä atsinhay lhäy'e lhamil ta lhaytechaynej lhamilna. Häp ta tamenej ta iwatläk iche law'etes yämthilak natichunejlhi wet natyätshanejlhipej m'ek ta tälhejlä n'olhämtes ta pajche iche. Law'et ta iwatläk natihi ta nanälit m'ek ta iche wet nalhoke n'ohanyaj ta natisn'amhiche yämthilak nilhokej n'amil ta nahanej.

Olhamil ochumet häpe tat ta iwatläk nilhokej ta yahanej ta iche m'ek ta t'uhawetej ta iwatläk n'oyene atsinhay lhaye lhamil ta lhayene wet täjna häp ta iwatläk ichäje wichi ta ischi lhamil iwoiyhäja m'ek ta nit'uhawetayej.

M'ek ta nilhokej n'amil nathayhlä häpe t'at m'ek ta latayhfwa m'ek ta is alhoho ta iwatläk iche ta häpe m'ek ta iwawlhatchä atsinhay lhäy'e lhamil ta lhaytechaynej lhamilna.

Häp ta tamenej ta iwatläk iche law'etes yämthilak natichunejlhi wet natyätshanejlhipej m'ek ta tälhejlä n'olhämtes ta pajche iche. Law'et ta iwatläk natihi ta nanälit m'ek ta iche wet nalhoke n'ohanyaj ta natisn'amhiche yämthilak nilhokej n'amil ta nahanej.

M'ek ta matche ta tamenej ta iche n'olesaynekhina häp ta isej ta n'olanäyija nilhokej n'olhamtes ta tälhehen lhamil ta pajche yahanej ta latichunhayaj laha ihi wet t'uchoyek ihi Argentina m'ek ta iwawlhatchä wichi ta ihi lhipna yämthilak elh tefwaji yahanej ta laha ihi tsi häpe n'oelh. Meyhey ta ihi täjna häp m'ek ta n'ohutwek yämthial häpe n'ochumetcha ta n'ochumeyene n'ochufwenyaj ta tälhejlä meyhey ta nech'e ta iche wet tume m'ek ta n'oyen häpeya m'ek ta tefwaj atni ta laha ihi, iwolatichunhayaj elh ta itetshan yämthilak elh inuhatphä m'ek ta pajche pej yen tichunhayaj ta hiw'en m'ek ta iche.

Ta n'otälhtejlä ta iche hin'o wet atsinha ta n'oyämejlhi hin'ohyajay. Yachajo ta notetshanlhi: n'on'ohyaj wet m'ek ta noyenlhayaja

Matche ta n'owujyen m'ekna tsi häp ta n'otälhtejlä n'olhenyajay ta ihiche lhipey ta wichi yen law'etesa wet lhäy'e ta yakalelhätchä wichi ta lhahutchewek, laniyatyajay, lakeyis, lakäywet wet laka honhat: n'ofwchahyaj. Häp m'ek ta hiw'enho iyhäj lateläythayaj, iwohit'a lahaya atsinhay wet lhamil ta lhayene wet nech'e hinälitej ta itiyej lakatsayaj.

W'enhahiche lhamil ta pajche pej yämejlhi m'ek ta häpe n'oteläythayaj ta ihihlä atsinha-hin'o. M'ek ta lhamil pajche nilhoke ta iche häpe m'ek ta tach'ote elhpej ta iwatläk iwotesa ta iyahenlhi ta itälhtejlä m'ek ta kalelhäj ihipe atsinhay wet lhäy'e m'ek ta wichi isej. Iche wujpe meyhey ta hin'ol isej ta lhamil lhaynuhatpe atsinhay, latichunhayaj, lakeyis, lan'ohyaj, laniyatyaj, lakäywet, lalesaynhay ta yäme m'ek ta lakey.

Äp te m'ekna iwatläk nilhokej n'amil ta nahanej ta häpe m'ek ta tatayhlä lmälhewek m'ek ta häpe n'oelh ta ihi lhip ta ihi, ta kalelhäj m'ek ta lhayene, ta iche m'ek ta lanech'ethayaj ta lhayene, ta iche m'ek ta lhaykalelhätej, m'ek ta notiyeji ta näleyeje, m'ek ta lawitäyhyaj, m'ek lham t'at ta yahuminchek lhey, ta häpe elh ta newache m'ek chi isej, tä häpe elh ta kalelhäj t'ekayhyaj. Matche ta nemkoyhyaj lateläythayaj elh chi n'oyisej iyhäj meyhey ta n'otetshaneje yämthilak wet häp ta tamenej ta iwatläk lhamil ta niyateyej iyhäj iwatläk iche lhenyajay ta hip'altsene iyhäj ta ihi m'ekna.

Tälhejlä tahesna, m'ek ta tälhe MMGyD häpe ta nenlhatichunhayaja wet nen lhatichunhayaja m'ek ta tälhejlä hin'ohyaj ta tälhejlä ta w'enhahiche m'ek ta iche. Ta häpe m'ek ta lhamya ta yäme, itäfwnhatn'amejen ta iche m'ek ta niisa ta tälhejlä m'ekna, wet nech'e nälpe m'ek ta niisa ta itone lawitäy wet hiw'enhat elh tajna tälhejlä ta häpe m'ek ta nochufwenej elh ta tälhe ta neche iche wet nilhokej lhamil ta yen häpeya m'ek ta is alhoho wet lhamyaj. Häp ta tamenej ta iwatläk n'otetshan wet n'otukwe lanayij ta yämthilak iche n'ochufwenyaj tach'ote iyhäj häpkhilak neche elhpej yahanej m'ek ta iwatläk t'alheje niyatey häpkhilak is m'ek ta iche häp m'ek tan eche ta iche wet iwatläk nolhaychufwenejen tsi häpe m'ek ta hiisyen m'ek ta niisa ta noyen lhamyajayej n'okeyis.

Häp m'ek ta ihi täjna t'ukwe chi nalhachufwenej n'olhämtes, yithatlhi m'ek ta häpe m'ek ta niisa ta n'owyeje elh ta häpe atsinha, ifwel lachumetchal ta elh isiyeja chi itetshan m'ekna wet t'ukwe chi nilhokej ta yahanej ihi m'ek ta iche ta tälhejlä m'ek ta niisana ta nilhokej n'amil ta nawatlak tatäy tsi nawatch'oyek iche lhip ta newhi ta newache chi iche elh ta lateläythayaj ihi tajlhame nilhokej ta newachek iche elh ta lathajyhayaj ihi.

Ta n'otälhtejlä ta iche hin'o wet atsinha ta n'oyämejlhi hin'ohyajay

M'ek ta häpe hin'o wet atsinha häp em'ek ta tälhejlä n'okeyis wet m'ek ta wichi ta ihi lhip ta ihi yen häpeya wet iniwhich'oye chi elh häpe m'ek ta kalelhäj ta iwatläk häpe tsi ta iche wet iche m'ek ta yakalelhät atsinha häp ta lasu ihi wet hino häp ta lhoihi. Tajna häp ta n'otälhtejlä nilhokej meyhey ta noyittej elh tefwaji häp ta tamenej ta kalelhäj lhamil ta iwatläk yenlhi n'ochumet pej ta häpe, elh ta tuhawetej chi hiw'en lakäywet wet häpe lhamil ta iwatläk lhayajejwethä iyhäj.

Häp m'ek ta hiw'enhat atsinhay wet lhäy'e lhamil ta lhayene atsinhay ta ihi n'ochumwetes ta tamenej ta elh nisakanaho n'ochumwet, nowohit'a lachumeta, noyhaythip'at'a lachumat, notihit ta ihi lachumet, äp n'owatläk ifwel mek ta ihi, chi lales ihi, chi lachefwa ihi, notyätshaneje laka nekchä, n'oyahnej t'isanyaj, wet n'otetshan chi hich'otshan kamaj häpe tat m'ek ta niisa chi iche elh ta niwoya lahaya ta n'oelh wet tuhawetej chi lachumet ihi wet is ta notiskanpe. Äp te häpe t'at chi iche (m'ek ta itone n'oelh latichunhayaj ta pajlatha nemhit tachumlhi tsi ilatlhaye t'at mek ta niisa).

Wok niteyatso wet neche yakhajyen lhamil ta latichunhayaj ta iwatläk atsinhay häpe iyhäj ta nemhit laha ihi wet äp te nech'e notiyej lateläyhthayaj. Häp m'ek ta niisa ta notihi nilhokej meyhey ta hinälit nolhämtes wet nopeykas ta nälehiche notetshanhay his wet kalelhäj ta m'ek ta tamenej häp ta n'oyen woynejeka atsinhay lhäy'e lhamil ta lhayene wok lhamilna lapeykas, wet nech'e inuphä meyhey ta niisa ta iwitäyen lhamilna tsi nech'e iche lhamil lapeykas.

Häp m'ek ta niisa ta nowoyeje atsinhay wet lhamil ta lhayene wet nalehi lhipey ta näl ta ihi wichi w'et, tet iwoye häp n'ohis wok lhipey ta wichi tachäjanhen ta ihi, m'ek ta hinälitpe häpe n'okeyis wet n'olhämtes wok n'otetnhay ta tälhejlä nokaynhoyaj wet iwitäyen m'ek ta häpe elh wet nemhit latamsek ihi ta ilunhilhi lhip ta ihi tsi nemhit is m'ek ta iyej.

Häp ta lhamil ta niyatey, chumhas ta lhaminya, chumhas wet nokawos ta ihiche nilhokej n'ochumwetes ta itetshan wichi, wet lhamil yen lakeyisa ta tukwe t'at chi iche m'ek chi häpe ta inulhihlä lhamil ta atsinhay wet iyhäj ta lhayene atsinhay chi lhamil isakanho n'ochumwetesna. Tet iwoye lhamil tä tälhejlä n'on'ohyajay ta itetshan lhamil ta chumhas, wet iyhäj ta itetshan n'ochumet pej ta häpe ta ihi lhip ta wichi ihi.

Häp ta noyahnej nilhokej meyhey ta iche tsi noyen lachaya häp ta iche atsinha wet hin'o ta lhayajwetälhamejen tsi kalelhäj lhamil latichunhayaj ta tälhejlä ta iche m'ek ta lhamyajej elh tefwaji. Tälhejlä tajtso ta iche m'ek ta yäme m'ek tefwaji ta elh iwoye wet ta n'otälhtejlä ta nokalelhät m'ek ta iche.

Häp ta iche elh ta ihi law'et ta itiyej elh ta lhamtej ihi law'et, tejta häp lawhäy ta ihi lhip at chi häpe ta häp häpe t'at, wet iwitäyen elh, nemhit is, lawitäy iyej t'isan, latichunhayaj, m'ek ta t'isan lanechethayaj, lakhäywet, latamsek ta iwoye lachumtes ta isej wet ta laha ihi ta lhaychiyhelit ta häpe atsinha wok elh ta lhayene atsinha ta noyokw LGBTI+ ta iche pej ta m'ek ta lhayene häp ta n'otiyeji ta now'enhat ta n'okeyna tälhettsiy ta iche.

➔ Nenlhatichunhayaja m'ek ta noyen lhamyaja

Häp ta n'otälhtejlä ta atsinha-hin'o ta n'olätyenlhi, n'olhaklitlhi, n'onäfwlhatlhi, n'otiyej n'okeyis ta itone latichunhayaj ta lhayene elh ta lajit lahaya ta fwetaj iwoye lachumtes ta tälhejlä laniyatyaj wok häp ta iwatläk isakanej m'ek ta t'uhawetej ta häpe elh ta lhayene niyat wok häp ta tejta lhamil yahanej ta iche meyhey ta kalelhäj ta tatshupiye lhamilna ta häpe atsinha wok lhayene atsinha ta t'uhawetej ta lhamtej iwoye laniyatyaj wok lhamtejej niyatey lhenhay ta iche ta yakalelhat lanohyaj häp elh.

Mek ta niisa ta notihi n'oniyatyaj häp ta tamenej ta atsinhay nisakanaho wet niwoyawetahi nonohyajay ta iche tsi matche ta takajay n'olhämtes ta lhamil iläte wet m'ek ta notiyej ta matche ta inäfwlhatwethä. Wet m'ek ta yisetpe häp t'at m'ek ta noyen lhamyajayej ta t'uye law'et lheley meyheyna häp ta atsinhay tatayhlä häp lawhäy ta lhamil lhayene niyatey ta lhayp'ajtej hin'ol ta pajche lhamil ihi lan'ohyajay inityen chi iche n'olesaynhay ta yäme m'ek ta t'uhawetej chi iche wet n'otetshanpej.

Lapeyak ta n'onälit häp ta matche ta yakalelhät ta yiklhaphä t'at m'ek ta niisa ta pajpej ta yamho tälhe m'ek ta ninälayej chi n'oyokw häpe pajtha nichäte ta näl ta häpe m'ek ta nech'e noyokw isit'a. Ta tumphä, n'olänyaj, notiyej notkwey häp elh, noyen woynejeka elh, n'op'ajtitchä, n'otänpe, n'ostunlhi, n'ocheyamatlhi. Ta tumchä, m'ek ta ninäla, n'oyen w'etmayeka elh, nonäfwtseye, n'owo lafwitajayaja, nowo latesa, n'otläkwyenhilhi mek ta häpe wok chi nowo lahaya.

M'ek ta n'oyene elh ta atsinha wok hin'o häp ta tamenej ta newache chi lhayenchelhi lhamil tsi isakanhiyejt'a m'ek ta t'uhawetejej.

➔ Ta n'oyahnejej n'oniyatyajay

M'ek ta niisa ta ninälape, ta nateläytej wet äp in'amejen, häp ta ihi t'at m'ek ta lafwetes ta meyheyna tälhejlä ta newache elh chi iwolahaya m'ek ta t'uhawetej ta älhejlä atsinhay lhäy'e lhamil ta lhayene. M'ek ta niisa ta notiyej atsinha-hin'o, äitajche wok niäytajache, näl wok nokninälitha, iwitäyen m'ek ta häpe n'oelh, tewoye ta tälhejlä laka

nekchä, m'ek ta lhayene, lhip ta tälhe, m'ek ta näleyeje t'isan, chi häpe elh ta w'enhalhamejlä iyhäj.

Äp te iwohiyet'ak n'ochumyenlhi n'olhämet ta tälhejlä m'ek ta niisa ta tewoye chi elh yäme ta yokw matche ta apalitsaj tsi chi iläte wet nech'e lhayene elh ta nemhit iwoyek tumey m'ek ta nowoyeje. Tsi n'olhämtesna häp ta iche ta tamenej ta elh ta ihi m'ekna nemhit lhayene elh ta iwoyek lhaykajyen yämthilak tafwayej.

Wet ta mänyejtso, matche ta laha ihi ta n'ochumyenlhi n'olhämtes ta niwoya lalätyaja elh wet n'otyatshaneje m'ek ta lham ta t'unläk notäneje, nemhit iwoyek elh lham ta yakalelhät m'ek ta häpe elhna n'otchahlhaye m'ek ta lhayene tsi iche wujpe m'ek elh häpe ifwalasna nemhit iwoyek tefwaji m'ek ta notetshanej elh tefwaji ta ihi lhip chi häpe.

Yachajo ta notetshanlhi: n'on'ohyaj wet m'ek ta noyenlhayaja

N'ochahuhanyajna yäme ta isit'ak elh pajche ichunkat ta yäme m'ek ta elh ihi tsi tamenhiyejak elh nemhit yäme m'ek ta lhamya ta ihi, wet iche ta tamenej nemhit elh tufwlhache ta iwokotsayej ta iche t'unfwayaj. M'ek ta iwatläk nowoyeje elh häp ta n'olhayamhin'ohläk elhna iläte m'ek ta nhuminache häp ta tamenej ta iwohiyet'ak nofwenho m'ek ta iwatläk iwoye tajlhame ta m'ek ta iche iwatläk häpe m'ek ta yahuminche.

Häp ta iche ta tamenej ta elh ta ihi m'ekna nemhit lhayene elh ta iwoyek lhaykajyen yämthilak tafwayej mek ta ihi. N'ochahuhanyajna yäme ta isit'ak elh pajche ichunkat ta yäme m'ek ta elh ihi tsi tamenhiyejak elh nemhit yäme m'ek ta lhamya ta ihi, wet iche ta tamenej nemhit elh tufwlhache ta iwokotsayej ta iche t'unfwayaj. N'ochahuhanyajna itiyejkanhi nokachuhanyaj ta notiyej elh ta yäme m'ek ta ihi. N'owolahaya nilhokej meyhey ta yämejlhame, m'ek ta ihi lhip ta ihi, law'et lheley wok iyhäj ta ihi lhip ta ihi ta iyej iyhäj meyheyna häp ta yakalelhät iyhäj ta t'ot'aho lhamna wet iyhäj ta tach'ote pej M'ek ta iwatläk nowoyeje elh häp ta n'olhayamhin'ohläk elhna iläte m'ek ta nhuminache häp ta tamenej ta iwohiyet'ak niteyatso tsi háp m'ek ta iwatläk ihi lhipna.

> **Ta n'owot'unfwaya elh häpe tat ta matche ta nowolahaya elh. Wet ta elh tefwaji w'enhalhamejlä elh, nech'e iwatläk n'otetshanej täjna häp lawhäy ta nowot'unfwaya elh wet matche ta not'amejej elh ta ihi m'ekna. Matche ta laha ihi chi n'owot'unfwaya elh wet m'ek ta iyej nohane lawos ta lachumet häp ta tamenej ta iwatläk nilhokej meyhey ta kalelhäj yenlhi m'ek ta isiyeja ta tach'ote lham yämthilak häpe elh ta lakajyhayaj ihi häp ta tamenej ta elhna iwatläk hiw'en.**

M'ek ta matche ta nilhokej wichi ta yahanej häpe t'at ta elh ta notiyej m'ek ta niisa ta häpe elh ta atsinha is ta iwolatesa elh ta iwoynejetso wet yahane lawos ta itetshan. Mat häpe m'ek ta elh lham ta yahanej ta tälhejlä m'ek ta yahanej iwoyneje wet lhäy'e ta häpe m'ek ta ihichet'a elh chi inityenej.

Äp yachajo ta natetshanlhi ta w'enhahiche m'ek ta niisa ta notiyej elh, elh ta notiyäjayne n'oelh tichunhayaj häpe ta tamenej ta nosakanej elh, elh yenek lates ihi, elh yenek iwatläk tach'ahuye elh tajlhame, iwolahaya elh, wet chi n'op'ettlä elh wok n'ow'om häp ta tamenej pej elh nemhit lakajyhayaj ihi wet lhayene elh ta lajlahaya.

Iche ta äp n'oyisej elh ta yokw: "yikhit'ala tsi isej hin'o" wok niteyatso wet noyokw "lakayefwas wet iyhäj itihit'alhamhi" nowoyetso ta tethäpe chi häpe t'at chi n'okäywet ta

tamenej ta n'olnitänhalhi elhna ta häpe atsinha wok elh ta lhayene atsinha ta lhamilna matche ta niisa m'ek ta notiyej tsi häpe m'ek ta tälhejlä hin'ol ta nit'amajayej atsinhay.

Häpe t'at m'ek ta t'uhawetej chi iyej nilhokej n'oyhäj ta newache oteläythayaj wet is ta noyen lhakliya yämthilak lhamil ta ihi lateläythayaj iwoyek tafwayej m'ek ta niisa ta ihi ta tälhejlä ta atsinha tet iwoye ta natfwas ta atsinhay. M'ek ta niisa khit'a m'ek ta iwatläk oteläytej. Matche ta iwatläk n'ow'ot'unfwaya elh ta ihi täjna wet iwohiyet'ak okalelhät elhna tajlhame ta iwatläk onityenej nokolis ta iwatläk lhamil t'uye lales wet ichufwenej ta lhamil lhaythate law'et häpkhilak newache lawitäyhyaj ihi lhipeyna yämeje elh ta häpe atsinha wet hin'o.

M'ek ta lhayene, m'ek ta häpe, t'ekanyaj, ta tälhejlä n'oyhäj ta ihi lhipna wok ta tälhejlä lhamil ta laj elha, law'et tofwehlä hupuy, wok ta häpe elh ta n'olhaytsek wet äp iyhäj meyhey. M'ek ta kalelhäj häpe ta m'ek ta näl tälhejlä ta n'olhaythatejwek ta notetshan m'ek ta niisa tsi m'ek ta tälhejlä m'ek ta niisana tälhejlä ta iche wujpe meyhey ta w'enhahiche ta tamenej ta elh ta häpe atsinha häpe elh ta wuj lateläythayaj ta tsi m'ek ta iche tälho lhip elhna ihi iche häp ta yayhetsi atsinhay teläythayaj ta ihi, laka nekchä, m'ek ta isej, lhip ta matche ta law'et, ta niisalhi.

Hin'ohyajay ta pajche wet äp iwoyek iche

Wet tsilakhit'a n'amil ta nawoye täjna, lhamil ta ihi lhipna tet iwoye is ta lhamil lhaynityenej ta iwatläk is m'ek ta in'amejen. Häp lhamil ta kalelhäj ta häpe chalajitas les tet iwoye iyhäj n'oyhäj ta matche ta palitses wok häp ta tefwas atno wet näl ta n'otiyejkanhi: häp ta näl ta matche ta n'owatlak näl ta elh law'et lhipna.

Chi inuhläk matche wok tsilak ta elh lhaytech'aynej elh ta häpe atsinha wok hin'o, nilhokej ta yahanej ta chi elh lhaykalelhät ta matche ta hin'o wet nech'e nilhok m'ek ta nn'owolahayape ta nemit tewoye elh ta kalelhäj ta atsinha.

Ta paj p'ante wet lhamil t'ayho lhip ta ihi nech'e ta thaläkw wet iwotesa ta inukwe lanäyij ta lhayene elh ta atsinha ta yahanej ta häpe m'ek ta lateläythayaj tälhiyejahlä, m'ek niisa ta n'otiyej wet iteläytej ta hap'akej lakayefwas häp ta tamenej ta lhaythatejwek. Iwotesa p'ante ta lhaynälit ta iyej iyhäj wet lhamil lhamtejej häp wichi ta yenlhi lhenek ta hinälit ta tayhlä m'ek ta notiyej wet lhayfwayhtej.

Häp Instituto de Masculinidades y Cambio Social (2019) yäme ta: "Hin'ohyaj tälhejlä ta nolhayajwethälhamejen, M'ek ta matche ta tafwaype law'et ta äytajche ta n'otiyej atsinhay häpe ta hin'ol yenwoynejeka ta lhamil itälhtejlä chinaj t'äj. M'ekna häp ta iwitäyen lmälhewek atsinha ta pajtha nemhit yahanej chi t'ukwelhamho m'ek ta isiyeja ta newachek hin'o itiyej lateläythayaj. Hin'ohyajay häp m'ek ta talhettsiy wet häpe m'ek ta n'owopej elha m'ek ta noyitejlhi".

Iche m'ek ta noyen häpeya häp hin'o, häp ta noyokw hin'ohyaj ta iwatläk tetso, ta chi nayahenlhi wet neche ta natäfwelej wet nat'ithatlhi.



M'ek ta iwatläk iche ta tälhejlä hin'ohyaja

1. Häp hin'o ta lhamya

Tatäy nifwotasna ta ihi n'okatshayajna ta tejta hip'oyej latape m'ek ta isilatyen, chi kamaj nilhoke latamsek wet atsi m'ek ta iwoye m'ek ta yenchelhi meyhey, kamaj tutsaj tälhchehen t'at, tsi tachumwethä fwelhekitaj, yiwthatcha n'ochufwenkay yakalelhät honhatil t'akänyaj yakasoyej inät meyhey m'okw ta tälhe chinhas-w'et ta n'oyenchelhi wujfwit'ape chi näl lhamil ta lhayene atsinhay wet äp te n'otetshanek-his hinälthit'a Nekchä pej tha hin'otsinhay lhaynältej nilhokej wichi, wet hinälit t'atey ta latichunhayaj häpet elh ta lhayen niyatalhamej, hitsinhetlhi lawej wet yakalelhtho wichi m'ek ta t'ilek tälhiyejahlä. Newhiyachet m'ek chi nahahi wet lahumnhayaj m'ek ta n'ocheyjäntej häp lhip ta nipitaja ta n'owatshancheyaj ihi.

Atsinha ta lakey!-Lakeyhit'ak tafwlhi hin'o. -Chip te ta kahumina n'okoyek ta n'ot'aslhi-Näl ta lahänweta atsinhay!

Niss iyej t'isan wok yakänchi latichunhayaj, iche ta latichunhayaj ta ilän, iche ta n'otnhayaj ta tälhe nokayhnoyaj ta iyej, lakamos ihi. Meyhey ta iyej atsinhay häpe m'ek ta yaje t'at lhamil ta lhayajejlhi elhna lhäy'e law'et lheley tsi m'ek ta nowoyeje atsinha näl t'at wet elh ta hiw'en te iläte ta matche ta niisa latichunhayaj, wet nemhit iche m'ek chi isej, lates ihihlä honhat lawos.

2. M'ek tälhe

M'ek ta elh latichunhayaj khit'ak ihit ta ihi, iwoye ta iwotesa wet tajlhame, notetshanlhipej, wok ta iwotesa ta n'oyenlhi n'olhenekna wet iche ta nemhit häpe m'eknaj t'ichun tsi iwatläk n'owo elha lakeyis tsi tajohot'a law'et. Elh ta ihi lateläythayaj pajpej tha yämho t'at lawitäyhyaj ta matche ta äytajche ta tälhejlä ta atsinha wet äp häpe m'ek ta kalelhäj ta niisa ta iwatläk nontäyej lhaye olham ta iwatläk otiskanpe wet olham ta ohanej mek ta iwatläk iche.

Häp ta mek ta niisa tälhejlä tsi iche ta atsinha ta nonowayhläk naya m'ek ta hiw'en tsi chi tetso wet nemhit tataye elh ta hin'o chatej ta niisa chi hin'o lakaha nifwisa atsinha käwäj wok häpe hin'o ta laj lachumeta.

M'ek ta notiyeji ta näleyeje, m'ek ta lawitäyhyaj, m'ek lham t'at ta yahuminchek lhey, ta häpe elh ta newache m'ek chi isej, tä häpe elh ta kalelhäj t'ekayhyaj. Matche ta nemkoyhyaj lateläythayaj elh chi n'oyisej iyhäj meyhey ta n'otetshaneje yämthilak wet häp ta tamenej ta iwatläk lhamil ta niyateyej iyhäj iwatläk iche lhenyajay.Äp te m'ekna iwatläk nilhokej n'amil ta nahanej ta häpe m'ek ta tatayhlä lmälhewek m'ek ta häpe n'oelh ta ihi lhip ta ihi, ta kalelhäj m'ek ta lhayene, ta iche m'ek ta lanech'ethayaj ta lhayene, ta iche m'ek ta lhaykalelhätej.

3. Is chi atkhajay

N'otichunhayaj ta n'ow'enhathen n'oyhäj häp ta häpe atsinha wet hin'o häpe t'at ta iche elh ta nowatläk nemhit lanäyij ihi, ta nech'e n'ot'ukwe ta pajlatha nemhit näl m'ek ta atsinhay tumey ta hin'ol iwoyeje ta kalelhäj ta häpe m'ek ta niisa. Ta noyokw hin'o/atsinha, lho ihi/lasu ihi häp n'olhämtes ta itone wichi ta lhayw'enhathenejpe m'ek ta lhamyajej tsi m'ek ta tamenej häpe t'at ta lakäywet, lan'ohyaj wet latichunhayaj.

Iche wujpe meyhey ta hin'ol isej ta lhamil lhaynuhatpe atsinhay, latichunhayaj, lakeyis, lan'ohyaj, laniyatyaj, lakäywet, lalesaynhay ta yäme m'ek ta lakey meyheyna tejta häp ta tamenej ta lhayw'enhathen.

4. Chi iwoyek aka niyat ihi

N’oteläythayaj ta n’otiyej atsinhay häpe m’ek ta kalelhäj ta n’otiyej atsinhay wet iche lhamil ta hit’unhat nokeyna. Tä n’ochumyene m’ek ta äytajche häp atsinhay tsilakhit’a ta n’oyen lachaya yämthilak nech’e iwoye chi n’otetshan, häpe m’ek ta matche ta äytajche ta tamenhiyejak atsinha nech’e ilätey ta nemhit laha ihi. Atsinhay wet hin’ol lhamil lhaykalelhätchehchä ta hin’ol nech’e lhamil t’at ta lhayeney iyhäj ta lan’ohyaj ihipe atsinhay wet lhäy’e m’ek ta wichi isej. Iche wujpe meyhey ta hin’ol isej ta lhamil lhaynuhatpe atsinhay, latichunhayaj, lakeyis, lan’ohyaj, laniyatyaj, lakäywet, lalesaynhay ta yäme m’ek ta lakey. Meyheyna tejta häpe m’ek ta pajche p’ante wet kalelhäj wichi ta tälhejlä, nokatsayaj ta n’otiyej atsinhay häp ta matche ta hiw’enho lan’ohyaj häp hin’ol ta ihipe atsinhay.

5. T’otle t’un

Wet n’ow’enhat ta n’oy’uytho wok n’otiyej kanhi, tewoye häp m’ek ta iche wok n’oelh. Häp ta tamenej ta laha ihi ta n’oyämejlhi pej m’ek ta tälhejlä lhey ta iche ta n’oyämeje häp n’okatsayaj ta n’otälhtejlä atsinha-hin’o häpkhilak n’ontäfwelhche.

Nämejlhi ta nilhok n’okey tsi ta notiyej m’ek ta n’ow’olathahnhayaja atsinha wet iche wujpe lakeyis ta hinälit ta iche. Iche ta iwotesa ta tälhejlä n’olhämet ta n’oyämeje m’ek ta elh t’isanyaj ta n’otumtho lhipey ta wichi ihi, ta elh t’ischenlä elh wet nech’e itiyej kanhi, tä n’otänpe elh, n’olhämtes ta iwolalätseka elh, tä elh iwasthiche meyhey ta tumey m’ek at ta häpe, tä elh istunlhi elh, tafwomej elh, wet lhäy’e n’ochumyajay ta tälhejlä tefwaji m’ek: kalelhäj ta iche meyhey ta w’enhahiche wet laha ihi ta häpe m’ek ta tälhe n’ofwchahyaj.

6. Lan’ohyaj ihi

M’ek ta niisa ta tälhejlä atsinha-hin’o häpe t’at n’ochumyaj ta kalelhäj ta tatayhlä m’ek ta t’uhawetej chi iyej n’oyhäj lhäy’e n’otamsek ta iche nech’e matche ta itone lawitäyhyaj atsinhay lhäy’e lhamil ta lhayene atsinhay. Tsilakhita ta n’otkwew’etes ta yäme täjna, nilhokej m’ek ta äytajche ta iwitäyen elh tichunhayaj, m’ek ta elh häpe, n’okäywet, m’ek ta n’otecheynej, n’oniyatyaj wet n’osilät.

Lawhäy ta häpe ta iyej n’olhäkw’et wet ifwenho elh ta matche ta äitaj lawho nemhit tumlä. Marta yäme elh ta yokw “lhek w’ahenn’oyej oyahne, nälej ta ichenaj m’ek ta taj”, ta ifwoyenphä elh kayuche, hiw’en t’at elh lätshay. Sandra iyahne iyhäj ta iwatläk tsilak ta iyej elh wet nech’e ta ifwenho ta hin’o näyejo ta yahoye iyhäj, honajchemattso, ta matche mat ta tawakwaylhi ta pajmat inhäpäj mat chufwi atsinha nipilh wet inhapajo lawho.

Äp te nilhok lawhäy ta yenek lates ihi, yahanej ta iche elh ta iyahen, iwatläk tachahuye elh, tataye elh tichunhayaj, n'otselajlhi, n'ow'enhat, n'ohp'ethatlä, n'ot'ischene, nemhit n'owahnej m'ek latamsek ihi wet isakanej chi ilunlhipe honhat wet n'ot'ukwe.

Häp ta iche elh ta ihi law'et ta itiyej elh ta lhamtej ihi law'et, tejta häp lawhäy ta ihi lhip at chi häpe ta häp häpe t'at, wet iwitäyen elh, nemhit is, lawitäy iyej t'isan, latichunhayaj, m'ek ta t'isan lanechethayaj, lakhäywet, latamsek ta iwoye lachumtes ta isej wet ta laha ihi ta lhaychiyhelit ta häpe atsinha. M'ek ta häpe täjna häpe ta elh häpe lapuhfwa ta häpe elh ta tälhejlä elh lhamil tejta atofwe kanhi ta häp ta iche t'at elh ta tamenej ta häpe lhayhäj, iche ta tälhejlä elh ta n'oiyej ta elh ta tamenej ta iwoyek lhayhäj. Tejta ilenajw'ek ta häp ta kamaj lhayhyäj t'at tejta atoswek.

Häp ta lhamil ta niyatey, chumhas ta lhaminya, chumhas wet nokawos ta ihiche nilhokej n'ochumwetes ta itetshan wichi, wet lhamil yen lakeyisa ta tukwe t'at chi iche m'ek chi häpe ta inulhihlä lhamil ta atsinhay wet iyhäj ta lhayene atsinhay chi lhamil isakanho n'ochumwetesna. Tet iwoye lhamil tä tälhejlä n'on'ohyajay ta itetshan lhamil ta chumhas.

Häp m'ek ta hiw'enhat atsinhay wet lhäy'e lhamil ta lhayene atsinhay ta ihi n'ochumwetes ta tamenej ta elh nisakanaho n'ochumwet, nowohit'a lachumeta, noyhaythip'at'a lachumat, notihit ta ihi lachumet, äp n'owatläk ifwel mek ta ihi, chi lales ihi, chi lachefwa ihi, notyätshaneje laka nekchä, n'oyahnej t'isanyaj, wet n'otetshan chi hich'otshan. Kamaj häpe tat m'ek ta niisa chi iche elh ta niwoya lahaya ta n'oelh wet tuhawetej chi lachumet ihi wet is ta notiskanpe. Äp te häpe t'at chi iche m'ek ta itone n'oelh latichunhayaj ta pajlatha nemhit tachumlhi.

Yahoye kachaw'et ta ihi lhip ta ihi wet ifwalas iyhäj naji wet yahoye tsi yäple lakachawo ta iwatläk yäyitlä lakahis. Lakachawo yäme ta yok kamaj chi athalakw wet chi lawo elh hin'o ta lhewej wet kamaj lahipejnet äsa. Inityenlhi tsi kalelhäj ta lham ta tatshupiye lakeyna tetso tha nech'e lakachawo ilesayen iche ta häpta tamenej ta iche iyhäj ta noyokw chumhasit'a.

→ "Ihayenejlhi ta hin'o" - "Hacerse hombre"

Ta ihi lhipey ta iwunit elh ta häpe hin'o wet neche matche ta n'oyene ta elh ta matche lakajyhayaj ihi.

Nech'e inuphä meyhey ta niisa ta iwitäyen lhamilna tsi nech'e iche lhamil lapeykas nohane n'ochumyaj ta niisa wet nech'e näl ta matche lhamilna nemhit laha ihi wok niteyatso wet neche yakhajyen lhamil ta latichunhayaj ta iwatläk atsinhay häpe iyhäj ta nemhit laha ihi wet äp te nech'e notiyej lateläyhthayaj atsinhay lhäy'e iyhäj ta lhayene.

Häp m'ek ta niisa ta nowoyeje atsinhay wet lhamil ta lhayene wet nalehi lhipey ta näl ta ihi wichi w'et, tet iwoye häp n'ohis wok lhipey ta wichi tachäjanhen ta ihi, m'ek ta hinälitpe häpe n'okeyis wet n'olhämtes wok n'otetnhay ta tälhejlä nokaynhoyaj wet iwitäyen m'ek ta häpe elh wet nemhit yahanej ta iche meyhey ta kalelhäj ta tatshupiye lhamilna ta häpe atsinha wok lhayene atsinha ta t'uhawetej ta lhamtej iwoye laniyatyaj wok lhamtejej niyatey lhenhay ta iche ta ihi lhip ta wichi ihi wok n'ochumajw'etes ta ihiche lhipey ta kalelhäj ta tach'ote wichi wok lhamil t'at lhenhay.

Itetshan iyhäj yämthilak lhamil yahanej iwoyneje ta yahutwet nolhäk lhipey ta tälhehen n'okaywetes wet niyatey ta ihi lhip ta ihi wet lhamil itshuphayne law'et ta takatayho lhamil ta newache m'ek chi isej. Hiw'en ta n'oyenlhi nopenek wet nech'e itamakehen iyhäj tsi iche ifwala ta nilhokchä meyhey ta n'open wet lhäy'e iyhäj atsinhay lhamil iwaklhatpej m'ek ta iche wet lhamil t'iseltej ta niyatey täne lhamil ta häp ta hin'ol wet atsinhay.

Mek ta niisa ta notihi n'oniyatyaj häp ta tamenej ta atsinhay nisakanaho wet niwoyawetahi nonohyajay ta iche tsi matche ta takajay n'olhämtes ta lhamil iläte wet m'ek ta notiyej ta matche ta inäfwlhatwethä. Wet m'ek ta yisetpe häp t'at m'ek ta noyen lhamyajayej ta t'uye law'et lheley. Meyheyna häp ta atsinhay tatayhlä häp lawhäy ta lhamil lhayene niyatey ta lhayp'ajtej hin'ol ta pajche lhamil ihi lan'ohyajay.

Ta tumphä, n'olänyaj, notiyej notkwey häp elh, noyen woynejeka elh, n'op'ajtitchä, n'otänpe, n'ostunlhi, n'ocheyamatlhi. Ta tumchä, m'ek ta ninäla, n'oyen w'etmayeka elh, nonäfwtseye, n'owo lafwitajayaja, nowo latesa, n'otläkwyenhilhi mek ta häpe wok chi nowo lahaya.

Matche ta choyhat wet äp lhipiyet'a m'ek ta hin'ol iwoyeje atsinhay yämthilak lhaynuhatpe. Tejta kahäpeyak näl ta äytajche m'ek ta n'otiyej atsinhay ifwalapej tä häp ta häpe t'at m'ek ta chi n'ot'atwek tha pajtha häpe m'ek näl ta niisa tsi iche ta elh ta häpe atsinha lalätsek ihihlä tähesna. Lapeyak ta n'onälit häp ta matche ta yakalelhät ta yiklhaphä.

➔ Laha wet m'ek ta tälhejlä hin'ohyaj ta noyen lakeya

Lakeyis ta nälpe wok ninälape kamaj häpe t'at ta tefwajni m'ek ta häpe tsi häp ta hiw'enhatla atsinhay häp hin'ol wet t'ukwe chi lhamilna yenek häpe m'ek ta lhamyaj ta iche. M'ek ta matche ta nilhokej wichi ta yahanej ta häpe m'ek ta niisa häp ta chi iche m'ek ta yämho ta tewoye ta n'olän elh ta häpe atsinha wok lhayene atsinha, nech'e ta n'owolatesa elh ta iwoye täjna wet iyhäj n'okeyis ta. Ta tumphä, n'olänyaj, notiyej notkwey häp elh, noyen woynejeka elh, n'op'ajtitchä, n'otänpe, n'ostunlhi, n'ocheyamatlhi. Ta tumchä, m'ek ta ninäla, n'oyen w'etmayeka elh, nonäfwtseye, n'owo lafwitajayaja, nowo latesa, n'otläkwyenhilhi mek ta häpe wok chi nowo lahaya.

N'otiyej lhamilna nemhi n'otetshan tajlhame ta n'owahnej t'at chi hin'ol itiyej atsinhay m'eyheyna pajpej nemhit yahanej chi laha lhamil nemhit lhamil iwolahaya tsi isit'a mek ta n'otiyej atsinhay. Matche ta choyhat wet äp lhipiyet'a m'ek ta hin'ol iwoyeje atsinhay yämthilak lhaynuhatpe. Tejta kahäpeyak näl ta äytajche m'ek ta n'otiyej atsinhay ifwalapej tä häp ta häpe t'at m'ek ta chi n'ot'atwek tha pajtha häpe m'ek näl ta niisa tsi iche ta elh ta häpe atsinha lalätsek ihihlä tähesna. Lapeyak ta n'onälit häp ta matche ta yakalelhät ta yiklhaphä t'at m'ek ta niisa ta pajpej ta yamho tälhe m'ek ta ninälayej chi n'oyokw häpe pajtha nichäte ta näl ta häpe m'ek ta nech'e noyokw isit'a.

Tet iwoye häp laha, m'ek ta tälhejlä chi matche chi näl, tajlhame n'oyene m'ek ta t'uhawetej chi iche, tsi lhamyaj wet häp ta is chi iche. Häp ta tamenej, ta iwatläk näl yämthilak iwoyek noyämejlhi.

N'olhenyajay ta iwo elha m'ek ta iche

Häp Ministerio de la Mujeres, Géneros y Diversidad yenlhi wet hinälit lhenyaj häp ta notilapey ta notchahuye m'ek ta lhamil ta tumey ta tälhejlä m'ek ta niisa tsi lanäyij ihi m'ek ta lhamil tumey tsi häpe m'ek ta iwitäyen lhamilna tejta newache elh chi tumey tha häp ta häpe m'ek ta tuhawetej chi iche lates elh ta iwoyeje lhamilna tejta lhamsaj m'ek ta niisa ta nowoyeje.

M'ek ta niisa ta ninälape, ta nateläytej wet äp in'amejen, häp ta ihi t'at m'ek ta lafwetes ta meyheyna tälhejlä ta newache elh chi iwolahaya m'ek ta t'uhawetej ta älhejlä atsinhay lhäy'e lhamil ta lhayene m'ek ta niisa ta notiyej atsinha-hin'o, meyheyna ihiche nilhokej lachal ta Argentina pajche lhaythate tsi häp mek ta iwatläk iche.

Häp ta täjna m'ek ta lakey ta iwatläk iche ta yämthilak newache m'ek ta niisa ta nowoyeje atsinha mek ta t'ichun häpe t'at ta iwatläk notchahuye, n'owt'unfwaya, n'ot'ukwe m'ek ta tach'ote yämthilak iche n'olhenyaj ta tatayhlä n'owitäy elh tefwajni m'ek ta iwatläk iche.

N'ochahuhanyajna yäme ta isit'ak elh pajche ichunkat ta yäme m'ek ta elh ihi tsi tamenhiyejak elh nemhit yäme m'ek ta lhamya ta ihi, wet iche ta tamenej nemhit elh tufwlhache ta iwokotsayej ta iche t'unfwayaj m'ek ta iwatläk nowoyeje elh häp ta n'olhayamhin'ohläk elhna iläte m'ek ta nhuminache häp ta tamenej.

N'owolahaya nilhokej meyhey ta yämejlhame, m'ek ta ihi lhip ta ihi, law'et lheley wok iyhäj ta ihi lhip ta ihi ta iyej iyhäj meyheyna häp ta yakalelhät iyhäj ta t'ot'aho lhamna wet iyhäj ta tach'ote pej, häpkhilak iche law'et elh tefwaji ta ihi lhipna wet newache m'ek chi niisa.

N’oyahnhayajhis

Cook, Rebecca J. y Cusack, Simone. (2010). Estereotipos de Género: Perspectivas Legales Transnacionales, pág. 23. Disponible en: https://www.law.utoronto.ca/utfl_file/count/documents/reprohealth/estereotipos-degenero.pdf

Fabbri, Luciano (2020). Repensar las masculinidades, clave para prevenir la violencia. Instituto de Masculinidades y Cambio Social - Iniciativa Spotlight.

Instituto de Masculinidades y Cambio Social. (2019). Varones y masculinidad(es). Disponible en: https://argentina.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Varones%20y%20Masculinidades.pdf

Olavarría, José (Comp.). (1997). Masculinidad, Poder y Crisis. ISIS Internacional – FLACSO Chile.

Segato, Rita (2010). Las estructuras elementales de la violencia. Buenos Aires: Prometeo.

Traducción realizada por el Centro Universitario de Idiomas de la FAUBA.

N'olhayhihyaj ta Centro Universitario de Idiomas ta ihi FAUBA yenlhi.

XYZ

Edit.
mingeneros

COLECCIÓN
XYZ

editorial@mingeneros.gob.ar

Direcciones
Balcarce 186, 6° piso,
C1064AAD

Av. Paseo Colón 275, 5º piso
(mesa de entrada),
C1063ACC

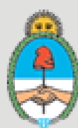
Entre Ríos 181, 9° piso,
C1079ABB.

Cochabamba 54,
C1064ACA.

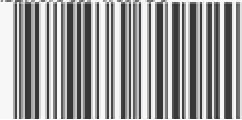
Teléfono
+54 943429010 / 7079
(Recepción Paseo Colón)

MinGenerosAR

primero
la gente



Ministerio de las Mujeres,
Géneros y Diversidad
Argentina


ISBN 978-987-47999-2-0